

הנסיגה האמריקאית וסוף המאבק על סוריה

פרופ' אלי פודה*

המאמר פורסם בדבר ראשון ב-30 בדצמבר 2018

החלטתו של דונלד טראמפ להסיג את שארית יחידותיה של ארה"ב מסוריה התקבלה בהפתעה, אולם הכתובת הייתה על הקיר לפחות מאפריל 2018, עת הודיע נשיא ארה"ב על כוונתו להתקפל מסוריה. יציאתה של ארה"ב מסוריה משמעה הפקרת הזירה לרוסיה ולאיראן החותרות למעמד הגמוניאלי בסוריה, אם לא במזרח התיכון בכלל.

ב-1965 פרסם העיתונאי הבריטי פטריק סיל ספר שנקרא "המאבק על סוריה", שבו תיאר את המאבקים שהתנהלו בזירה הבינלאומית בין בריה"מ וארה"ב, ובזירה הבין-ערבית בין מצרים ועיראק, על סוריה מאז סיומה של מלחמת 1948. למעלה מחמישים שנה מאוחר יותר, המאבק על סוריה מתנהל במלוא עוזו, אולם נראה כי הוא הוכרע. בניגוד לעבר, כאשר ארה"ב נאבקה על שימור השפעתה באמצעים לא צבאיים – כולל שימוש בנשק ההפיכות – עתה היא החליטה על דעת עצמה לנטוש את הזירה.

מלחמת האזרחים בסוריה מאז 2011 ועד היום הייתה עדה למעורבות חסרת תקדים של שחקנים פנימיים וחיצוניים – יותר מכל סכסוך אחר באזור. עם תחילתה של מלחמת האזרחים סייעו ארה"ב, ירדן וסעודיה לצבא סוריה החופשי – הגוף האופוזיציוני המשמעותי – כאשר מטרת הקואליציה הפרו-מערבית הייתה להפיל את משטרו של אסד. לקואליציה זו חברה גם תורכיה, אשר פעלה לא רק להפיל את המשטר, אלא גם להבטיח שלא הכורדים ולא המדינה האסלאמית יקימו מאחזים טריטוריאליים בסוריה. על אף השונות האידיאולוגית, הקמתה של מדינה כורדית ו/או אסלאמית על גבולה של תורכיה נתפסה כאיום חמור. מאידך, איראן וארגון החזבאללה מיהרו לסייע לאסד, כאשר רוסיה מצטרפת מאז מארס 2015. המעורבות האינטנסיבית של שחקנים כה רבים במערכה אוששה את התפיסה של סיל, כי מי ששולט בסוריה שולט במזרח התיכון. תפיסה זו נובעת מחשיבותה הגאו-אסטרטגית של סוריה כחוליית הברית באזור הסהר הפורה בין אזור המפרץ והים התיכון. מעבר לכך, בהיעדר בעלי ברית ערביים מוצהרים אחרים, סוריה הפכה לעוגן חשוב במדיניותן של רוסיה ואיראן באזור.

הנסיגה של ארה"ב אינה משמעותית מבחינה צבאית; כוח של 2,000 חייל – יעיל ככל שיהיה – אינו יכול לשנות את המערכה באופן משמעותי. למעשה, המאבק על סוריה הוכרע כבר ב-2015, כאשר הובהר כי רוסיה מגלה נחישות, התמדה וחוסר פשרות באשר להשגת מטרותיה בסוריה, וזאת בניגוד להססנות של ממשל אובמה. השיחות שהתנהלו באסטנה ובסוצ'י בשנים האחרונות בניסיון למצוא הסדר מדיני בין המדינות המעורבות והפגלים בסוריה לא כללו את ארה"ב. לכן, ארה"ב כבר מזמן איבדה מעמד מרכזי בעיצוב הסדר הפוליטי החדש בסוריה. ואולם, ליציאה של הכוחות האמריקנים מסוריה כעת בכל זאת יש משמעות סמלית ומורלית שתשפיע לרעה לא רק על מעמדה של ארה"ב באזור בכלל, אלא גם על בעלות בריתה. היא מסמלת את כישלונה של ארה"ב בסוריה ובמזרח התיכון בכלל. היא מדגישה את העדרה של אסטרטגיה ברורה וכן את היעדר המחויבות שלה לבעלי ברית מוצהרים ומוכרים. באופן פרדוקסלי, מדיניותו של טראמפ מהווה המשך ישיר למדיניות של קודמו השנוא עליו, אובמה, בשני מובנים: האחד, יציאה הדרגתית מהמזרח התיכון; והשני, בגידה בבעלי הברית שלו.

מה המשמעות של הצעד האמריקני עבור ישראל? מצבה של ישראל לא השתנה באורח דרמטי, משום שגם לפני כן, כאמור, ארה"ב כבר לא מילאה תפקיד מרכזי במשחק הסורי. בניגוד לתקופת המלחמה הקרה, מצבה של ישראל כיום טוב יותר, וזאת משום שהיא מקיימת דיאלוג – גם אם לא נטול בעיות לאחר הפלת המטוס – עם רוסיה. גם העובדה שרוסיה ואיראן אינן חולקות בהכרח אינטרסים משותפים בסוריה עשויה לאפשר

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתוים ומרצה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים.

לישראל להסתייע ברוסיה על מנת למנוע מאיראן להתחזק יתר על המידה בשטח ההשפעה הרוסי. אם בתקופת מלחמת האזרחים לרוסיה ולאיראן הייתה מטרה משותפת להבטיח את המשך שלטונו של אסד, הרי לאחר השגת המטרה לא מן הנמנע כי חילוקי דעות ותחרות לגבי מידת ההשפעה והדרכים לשיקומה של סוריה עשויים להגביר את היריבות בין שתי המדינות. בכל מקרה, לאחר שבע שנים של מלחמת אזרחים עקובה מדם שגרמה לחורבן המדינה, הרג כחצי מיליון איש, ולמיליוני פליטים בארצם, סוריה אינה מהווה איום על ישראל. יתרה מזו, אם לשפוט מהעבר, הרי המשטר הסורי דאג לשקט ויציבות בגבול הסורי-ישראלי. החדשות הרעות הן שניצחון "ציר ההתנגדות" בסוריה העניק רוח גבית לגורמים הפועלים בחזית הצפונית נגד המערב ונגד ישראל. המאבק על סוריה הוכרע לעת עתה, אולם טרם נאמרה המילה האחרונה.